

Het voorkomen van spijt

Jaarlijks staan in Nederland circa 150.000 leerlingen in het voortgezet onderwijs, 75.000 leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs en nog eens 50.000 leerlingen in het hoger beroepsonderwijs voor een belangrijke keuze. Wat ga ik doen? Verder leren of op zoek naar een baan? Welke baan of beroep heeft mijn voorkeur? Profit of non-profit, een baan in de buurt of toch nét die ene leuke baan waarvoor ik zal moeten verhuizen? Diegenen die graag willen doorleren, hebben waarschijnlijk met nog meer onzekerheden te maken. Kan ik de studie wel aan? In welk beroep kom ik terecht wanneer ik over pak 'm beet vijf jaar ben afgestudeerd? Wat zijn de kansen op de arbeidsmarkt na afloop van de studie?

De gemaakte keuzes hebben grote gevolgen. De gekozen studie is vaak bepalend voor de latere, eerste baan. En de opgedane werkervaring in de eerste baan is meestal bepalend voor latere banen. De vele keuzemogelijkheden rond de leeftijd van 16 tot 18 jaar zijn tien jaar later fors ingeperkt. Eenmaal actief binnen een bepaalde branche of beroep, wordt het scala aan keuzemogelijkheden geringer. De keuzes die tieners maken zijn derhalve zeer bepalend voor het verdere verloop van hun loopbaan. Een leeftijd waarop een student ook allerlei andere zaken aan zijn hoofd heeft.

Rationeel en/of calculerend?

In de literatuur rondom studie- en beroepskeuzevoorlichting wordt gesproken over het "rationele actor model". Onder "rationeel" wordt dan verstaan: het maken van verstandelijke keuzes op basis van de aanwezige informatie. Dus niet op basis van intuïtie, emotie of naïviteit. Het begrip "calculerend" zou kunnen worden gereserveerd voor: het maken van keuzes op basis van materiële opbrengsten en kosten. Een voorbeeld om dit te verduidelijken. Een bijna afgestudeerde VWO'er overweegt de Kunstacademie te gaan volgen. Zij wil graag kunstenaar worden. Zij is zich ervan bewust dat de arbeidsmarktperspectieven na afloop van de studie beperkt zijn en dat over het algemeen het inkomen van

een kunstenaar laag is. Dit nadeel weegt volgens de VWO'er echter niet op tegen het genot om beroepsmatig met haar passie bezig te zijn. Een rationele beslissing. Een irrationeel handelende VWO'er zou daarentegen geen idee hebben van het mogelijke arbeidsmarktperspectief, noch van het te verwachten inkomen en zou ook niet weten of er een aantrekkelijk beroep in het verschiet ligt. Deze VWO'er kiest bijvoorbeeld voor de Kunstacademie omdat haar vriendin er ook naartoe gaat. Tot slot de calculerende VWO'er die uiteindelijk niet kiest voor de Kunstacademie omdat de werkloosheid bij schoolverlaters momenteel erg hoog is, het gemiddelde salaris erg laag, de werkzekerheid gering, velen noodgedwongen moeten uitwijken naar een andere richting en omdat de arbeidsmarktperspectieven in 2010 niet rooskleurig zijn.

Spijt

Wat is nu een kwalitatief goede studie- en beroepskeuze en hoe kan de kwaliteit van de keuze worden verhoogd? Men kan dan stellen: door informatie ter beschikking te stellen over de gevolgen van de keuzes, waarmee betere afwegingen kunnen worden gemaakt. Men kan ook stellen: *the proof of the pudding is the eating*. Heeft men achteraf gezien spijt van de gemaakte keuze?¹ Van een verkeerde studiekeuze kan immers worden gesproken als een

individu op grond van de informatie en inzichten die hij verkrijgt nadat hij de arbeidsmarkt heeft betreden tot het inzicht komt dat hij beter een andere studie had kunnen kiezen.

Ongeveer één op de vijf schoolverlaters heeft anderhalf jaar na afstuderen spijt van zijn studiekeuze.² Het moge duidelijk zijn dat verkeerde studiekeuzes gepaard gaan met kosten, materieel dan wel immaterieel. Er moet bijvoorbeeld worden omgeschoold of men is ongelukkig in de huidige baan. Verder blijkt dat het percentage spijtoptanten toeneemt naarmate het langer geleden is dat een studie is afgerond. Bij 50-plussers heeft bijvoorbeeld circa de helft spijt van de gevolgde initiële opleiding. Dit wijst erop dat het geruime tijd duurt voordat mensen écht beseffen wat de consequenties zijn van de keuze die men gemaakt heeft. Met name onder ouderen zijn er veel mensen die achteraf gezien liever een hogere opleiding hadden willen volgen. Toen ze jong waren hebben ze onderschat hoe waardevol een hogere opleiding voor hun arbeidsmarktpositie of loopbaan had kunnen zijn.

De calculerende student

De student en werkzoekende doet er goed aan zich beter te informeren en meer rationele beslissingen te nemen. Dit kan onder andere betekenen het calculeren van kosten en baten. Laten we het voorbeeld nemen van een

1) Borghans, L., *Educational Choice and Labour Market Information*, ROA, Maastricht 1993.

2) *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2010*, ROA, Maastricht, 2005

MBO-student die voor de keuze staat al dan niet een HBO-opleiding te gaan volgen. Een gediplomeerde MBO-schoolverlater verdient gemiddeld € 18.200,- anderhalf jaar na afstuderen tegenover een gediplomeerde HBO'er die gemiddeld € 24.400 verdient. Na 40 jaar scheelt dit € 248.000,-. Daartegenover staan wel kosten. De HBO-student mist gedurende de studie een inkomen en er moet collegegeld, boekengeld en dergelijke, worden betaald. Wanneer deze kosten op € 88.000,- worden geraamd, dan ontstaat een positief saldo van € 160.000,-. Nu is de werkelijkheid natuurlijk ingewikkelder. Er kan werkloosheid optreden, mensen kunnen zich (tijdelijk of voortijdig) terugtrekken uit de arbeidsmarkt, het loon zal niet constant blijven tijdens het arbeidzaam leven en niet elke MBO'er zal over de cognitieve vaardigheden beschikken om een HBO-studie af te ronden. Hoe meer informatie hierover, hoe beter de inschatting van het échte (financiële) rendement. De portee is echter een andere: is het niet verstandig om bij beslissingen over studie- en beroepskeuze te komen tot een meer afgewogen oordeel?

Voorlichting en advisering

Het voorkómen van spijt als criterium? Zeer interessant is dat uit het ROA-onderzoek naar voren komt dat afgestudeerden van de Kunstacademie vrijwel nooit spijt hebben van hun studiekeuze. Kennelijk maken VWO'ers die kiezen voor deze vervolgstudie een bewuste afweging, en nemen ze de slechte vooruitzichten op de arbeidsmarkt op de koop toe. Voor het individu is hiermee misschien de kous af, dit is niet het geval voor de overheid. Verkeerde studie- en beroepskeuzes hebben niet alleen individuele, maar ook maatschappelijke gevolgen. Bijvoorbeeld productieverlies, de noodzaak tot bij-, om- en opscholing en/of werkloosheid. De overheid kan dit sturen door te plannen en keuzes te beperken, zoals gebeurt bij een numerus fixus voor bijvoorbeeld de studie medicijnen. Meer voor de hand liggend is "sturing zonder planning", oftewel het geven van de juiste (arbeidsmarkt-) informatie. Na het verdwijnen van de Adviesbureaus voor Opleiding en Beroep, is hier een duidelijke taak weggelegd voor de onderwijsinstellingen en voor Centrum voor Werk en Inkomen.

CWI stelt niet alleen informatie beschikbaar over de huidige, maar ook over de toekomstige arbeidsmarktperspectieven per opleiding en beroep. De werkzoekenden kunnen zich allereerst via werk.nl en andere informatie globaal oriënteren op de mogelijkheden. Een échte beïnvloeding van keuzes vergt echter een persoonlijke aanpak. Een werkzoekende staat hooguit een paar keer in zijn leven voor dit soort keuzes, terwijl CWI adviseurs hier dagelijks gesprekken over voeren. CWI adviseurs kunnen deskundige adviezen geven aan twijfelende werkzoekenden doordat ze over de juiste (arbeidsmarkt-) informatie en bronnen beschikken. Informatie over wat werkzoekenden kennen, kunnen en willen - denk bijvoorbeeld aan het Competentie Test Centrum - én informatie over wat er op de markt wordt gevraagd. Een CWI adviseur kan dé prikkel zijn om werkzoekenden beter gefundeerde keuzes te laten maken. Keuzes die gericht zijn op het heden én op de toekomst.

*Michel van Smoorenburg,
Beleidsmedewerker CWI
District Zuidoost-Nederland*